

vaart te Delfshaven toe: er verrijzen fabrieken en trafieken en met name begint dan het bedrijf der branderijen en jeneverstokers ¹⁾. Bovendien is reeds in de eerste jaren na 1730 in de nieuwe R. K. statie het getal doopelingen per jaar meer dan tweemaal zoo groot als het aantal in de laatste jaren van Laurens van Rhemmen. Wij moeten uit de daling van het getal doopelingen dan ook opmaken, dat deze pastoor gaandeweg aan een deel van zijn parochianen niet meer behaagde en dat dit deel zijn heil elders zocht. Dit „elders” moet wel te Rotterdam geweest zijn bij de paters Dominicanen en Jezuïeten, na 1709 misschien ook bij de Franciscanen, niet onmogelijk ook deels te Schiedam bij de Dominicanen. Het was mogelijk ook wel onder den zijdelingschen invloed van al deze regulieren, dat zij hun pastoor verlieten. Te Rotterdam althans stonden regulieren en seculieren zeer scherp tegenover elkaar. Het zou naïef zijn als oorzaak daarvan in de eerste plaats dogmatische verschilpunten te beschouwen. Het was, zooals dr. A. H. L. Hensen in *Het R. K. Rotterdam* ²⁾ terecht uiteenzet, een heel oud zeer. De beide categorieën zielzorgers hebben elkaar in de Hollandsche Zending nooit goed verdragen, ook te Rotterdam niet. Maar te ontkennen valt het niet, dat op het eind van de 17de eeuw moraal- en pastoraaltheologische kwesties, zelfs een belangrijk verschilpunt in de geloofsleer de kern van de ernstige geschillen waren geworden. Den aard van de bedoelde kwesties kan men leeren kennen uit het bekende, maar zeldzame pamflet: *Breve memoriale extractum ex proluxiore de statu ac progressu Jansenismi in Hollandia, wat Rotterdam betreft vooral uit § 3. Conciones habitae ab ecclesiasticis hollandiae*. Hoe men ook moge denken over de betrouwbaarheid van dit geschrift en over de beteekenis der daarin meegedeelde feiten, voor 't minst blijkt er uit, dat zoowel regulieren als seculieren te Rotterdam al hun best hebben gedaan de aan hun zorgen toevertrouwde leeken te brengen tot partij-kiezen. Er moet toen te Rotterdam onder de Katholieken zwaar getheologiseerd zijn. Het Hollandsche

1) Zie daartoe de lijst van fabrieken en trafieken bij Kleijn, *Beschrijving enz.* blz. 194 vlg.

2) *Rotterdam in den loop der eeuwen*, 2de deel, 1e stuk.